

OMNISCRIPT

ENCYKLOPEDIE PÍSEM SVĚTA

ALEF PRAŽSKÝ

OMNISCRIP

ENCYKLOPEDIE PÍSEM SVĚTA

Napsal Alef Pražský

4.1.2. Bengálské písmo (বাংলা)	- 109 -
4.1.3. Barmské písmo (ဗမာစာ)	- 114 -
4.1.4. Etiopské písmo (አብጊዳ)	- 118 -
4.1.5. Gudžarátské písmo (ગુજરાતી)	- 123 -
4.1.6. Písmo Gurmukhí (ਗੁਰਮੁਖੀ)	- 127 -
4.1.7. Kannadské písmo (ಕನ್ನಡ)	- 131 -
4.1.8. Khmerské písmo (អក្ខរកម្មខ្មែរ)	- 135 -
4.1.9. Laoské písmo (ລາວ)	- 139 -
4.1.10. Lepčské písmo (ལའ་ཁྱུར་)	- 143 -
4.1.11. Malajalámské písmo (മലയാളം)	- 147 -
4.1.12. Urijské písmo (ਉਰਦੂ)	- 151 -
4.1.13. Sinhálské písmo (සිංහල)	- 155 -
4.1.14. Tamilské písmo (தமிழ்)	- 158 -
4.1.15. Telužské písmo (తెలుగు)	- 161 -
4.1.16. Thajské písmo (ภาษาไทย)	- 165 -
4.1.17. Tibetské písmo (བོད་སྐད་)	- 170 -
4.1.18. Ostatní v současnosti používané abugidy	- 175 -
4.2. ABUGIDY POUŽÍVANÉ V SOUČASNOSTI K NÁBOŽENSKÝM A DEKORATIVNÍM ÚČELŮM	- 177 -
4.2.1. Balijské písmo (ꦏꦼꦭꦶꦱꦶ)	- 177 -
4.2.2. Písmo Limbu (𑜋𑜨𑜆𑜰𑜫)	- 181 -
4.2.3. Písmo Ranjana (𑀘𑀓𑁆𑀭)	- 184 -
4.2.4. Písmo Soyombo (ᠰᠣᠶᠣᠮᠤᠪᠤ)	- 187 -
4.2.5. Písmo Baybayin (ᜆᜅᜇ᜔)	- 190 -
4.2.6. Ostatní abugidy používané v současnosti k náboženským a dekorativním účelům	- 194 -
4.3. ABUGIDY VYMŘELÉ	- 197 -
4.3.1. Písmo Bráhmí (𑀅𑀲𑁆𑀭)	- 197 -
4.3.2. Písmo Kháróští (𐭠𐭵𐭩𐭩𐭥𐭥𐭥)	- 201 -
4.3.3. Písmo Modi (𑂔𑂗𑂟𑂲)	- 204 -
4.3.4. Písmo Phags-Pa (ᠮᠤᠫᠤᠭᠤᠰᠤᠫᠤᠭᠤ)	- 207 -
4.3.5. Ostatní abugidy vymřelé	- 213 -
5. SLABIČNÁ PÍSMATA – SYLABARIE	- 214 -
5.1. SYLABARIE POUŽÍVANÉ V SOUČASNOSTI	- 215 -
5.1.1. Japonské písmo (Nihongo) (日本語)	- 215 -
5.1.2. Hiragana (ひらがな)	- 216 -
5.1.3. Katakana (カタカナ)	- 222 -
5.1.4. Korejská abeceda Hangul - 한글자모	- 227 -

5.1.5. Indiánské abecedy.....	- 231 -
5.2. OSTATNÍ SLABIČNÉ ABECEDY	- 237 -
6. LOGOGRAFICKÁ PÍSMÁ – OBRÁZKOVÁ.....	- 240 -
6.1. LOGOGRAFICKÁ PÍSMÁ POUŽÍVANÉ V SOUČASNOSTI	- 242 -
6.1.1. Čínské písmo (Chan-c' / Hanzi) (漢字, 汉字).....	- 242 -
6.1.2. Kandži (japonsky: 漢字)	- 265 -
6.2. LOGOGRAFICKÁ PÍSMÁ VYMŘELÁ.....	- 268 -
6.2.1. Egyptské hieroglyfy 	- 268 -
6.2.2. Hieratické a démotické písmo	- 273 -
6.2.3. Mayské hieroglyfy	- 275 -
6.2.4. Krétské písmo „Lineární B“	- 280 -
6.2.5. Klínové písmo	- 282 -
6.2.6. Ostatní vymřelá logografická písmata	- 284 -
7. ALTERNATIVNÍ PÍSMÁ – UMĚLÁ	- 286 -
7.1. FONETICKÉ ABECEDY.....	- 286 -
7.1.1. Mezinárodní fonetická abeceda (International Phonetic Alphabet / IPA)	- 286 -
7.1.2. Abeceda „Visible Speech“	- 292 -
7.1.3. Abeceda Unifon.....	- 294 -
7.2. DALŠÍ SYSTÉMY PÍSMÁ	- 296 -
7.2.1. Braillovo písmo ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠	- 296 -
7.2.2. Písmo Graffiti	- 299 -
7.2.3. Moonova abeceda	- 300 -
7.2.4. Těsnopis	- 301 -
7.3. KOMUNIKAČNÍ SYSTÉMY.....	- 304 -
7.3.1. Morseovo písmo.....	- 305 -
7.3.2. Námořní vlajková abeceda.....	- 308 -
7.3.3. Semafor (Semaphore)	- 310 -
7.4. MAGICKÁ PÍSMÁ.....	- 312 -
7.4.1. Abeceda Mágů (𐄎𐄏𐄐𐄑)	- 313 -
7.4.2. Andělské písmo (𐄌𐄍𐄎𐄏𐄐𐄑)	- 315 -
7.4.3. Dýkové písmo (𐄎𐄏𐄐𐄑𐄒𐄓).....	- 317 -
7.4.4. Enochiánská abeceda.....	- 319 -
7.4.5. Abeceda Malachim (𐄎𐄏𐄐𐄑𐄒𐄓).....	- 321 -
7.4.6. Písmo Transitus Fluvii (Passage du Fleuve) (𐄎𐄏𐄐𐄑𐄒𐄓)	- 323 -
7.4.7. Thébské písmo (𐄎𐄏𐄐𐄑𐄒𐄓)	- 325 -
7.4.8. Ostatní magická písmata	- 327 -
8. NEROZLUŠTĚNÁ PÍSMÁ	- 330 -
8. 1. PREHISTORICKÁ PÍSMÁ (PROTOPÍSMÁ).....	- 331 -
8.1.1. Písmo Ťia-chu (7. tisíciletí př. n. l.)	- 332 -
8.1.2. Vinčanské (protoevropské) písmo (7. až 4. tisíciletí př. n. l.)	- 333 -
8.1.3. Písmo Pan-pcho (5. tisíciletí př. n. l.)	- 335 -
8.2. PÍSMÁ DOBY BRONZOVÉ	- 336 -
8.2.1. Harappské písmo (od 3300 př. n. l.)	- 336 -
8.2.2. Protoelamské písmo (od cca 2900 př. n. l.)	- 337 -

8.2.3. Lineární elamské písmo (od cca 2200 př. n. l.)	- 338 -
8.2.4. Písmo „Lineární A“ (od cca 1900 př. n. l.).....	- 339 -
8.2.5. Krétské hieroglyfy (od cca 1900 př. n. l.)	- 340 -
8.2.6. Písmo Vádí el-Hól (Wadi el-Hol script) (kolem 1800 př. n. l.)	- 341 -
8.2.7. Písmo z Byblu (cca 1700 př. n. l.).....	- 342 -
8.2.8. Disk z Faistu (Phaistos Disc) (cca 1600 př. n. l.).....	- 343 -
8.2.9. Kypersko-mínojská slabičná abeceda (cca 1500 př. n. l.)	- 344 -
8.3. STŘEDOAMERICKÁ PÍSMÁ	- 345 -
8.3.1. Olmécké písmo (cca 900 př. n. l.)	- 346 -
8.3.2. Postolmécké písmo (cca 500 př. n. l.).....	- 347 -
8.3.3. Zapotécké písmo (cca 500 př. n. l.).....	- 348 -
8.3.4. Mixtécké písmo (do 14. stol. n. l.)	- 349 -
8.3.5. Kípu (Quipu) (do 15. století)	- 350 -
8.4. OSTATNÍ NEROZLUŠTĚNÁ PÍSMÁ.....	- 351 -
8.4.1. Písmo singapurského kamene (10.-13. stol. n. l.).....	- 351 -
8.4.2. Voynichův rukopis (před rokem 1520)	- 352 -
8.4.3. Rohonecký kodex (před rokem 1838).....	- 354 -
8.4.4. Písmo Rongo Rongo (před rokem 1862).....	- 355 -
8.4.5. Codex Seraphinianus	- 357 -
8.4.6. Asemické písmo.....	- 359 -
9. ZÁVĚR A PODĚKOVÁNÍ	- 361 -
10. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	- 362 -
O AUTOROVÍ	- 364 -
COPYRIGHT	- 365 -

1. Úvod - definice písma

Existuje mnoho způsobů, jak definovat písmo. Například v publikaci „The World's Writing Systems“, najdeme tuto definici: „Písmo je systém permanentních symbolů, které zaznamenávají informaci takovým způsobem, že může být znovu reprodukována bez intervence toho, kdo informaci zaznamenal“. Další definici písma můžeme najít v publikaci „The Blackwell Encyclopedia of Writing Systems“: „Písmo je množina viditelných nebo dotekových znaků, které jsou systematickým způsobem používány pro reprezentaci jazyka za účelem zaznamenávání zpráv; ty mohou být čteny kýmkoliv, kdo zná dané písmo.“

V knize „A History of Writing“ její autor S. R. Fischer uvádí myšlenku, že nelze vytvořit definici platnou pro všechna písma. Místo toho stanovuje kritéria, která by měl splňovat každý systém „plnohodnotného písma“:

- písmo musí mít za účel komunikaci;
- písmo se musí skládat z umělých grafických znaků (písmen) na pevném nebo elektronickém médiu;
- písmo musí používat znaky, které odpovídají zvukům mluvené řeči, aby bylo dosaženo přenosu informací.

Další funkcí písma může být reprezentace jednotlivých kultur a národů. Tato funkce je v encyklopedii „The World's Writing Systems“ popsána takto: „Jelikož písma zaznamenávají jednotlivé jazyky světa, nesou v sobě emocionální náboj a indikují sdílené hodnoty a zájmy různých skupin obyvatelstva. Písmo je tedy symbolickým systémem velkého sociálního významu a má vliv na sociální struktury lidské společnosti a jejich vzájemnou interakci.“

Pokud se zaměříme na klasifikaci písem, můžeme všechna písma rozdělit do několika základních skupin:

- abecedy, tedy písma, v nichž jedno písmeno reprezentuje jeden zvuk (např. latinka);

- abjady, neboli souhláskové abecedy, kde písmena reprezentují souhlásky, zatímco samohlásky se většinou nepíší (např. arabské písmo);
- abugidy, neboli sylabické (slabičné) abecedy, kde písmena reprezentují slabiky, tj. souhlásky u sebe mají tzv. inherentní samohlásky (např. Dévanágarí a většina indických abeced);
- sylabarie, neboli čistě slabičná písma, kde písmena reprezentují skutečné slabiky (např. japonská písma hiragana a katakana);
- logografická písma, kde znaky reprezentují celá slova (např. čínské písmo);
- alternativní písma, která jsou uměle vytvořena pro reprezentaci přirozených i umělých jazyků;
- nerozluštěná písma.

Tato kniha je strukturovaná tak, aby pokryla hlavní představitele všech těchto skupin, přičemž každé významné písmo je popsáno na dvoustraně a méně významná písma jsou zmíněna ve stručném výčtu na konci každé kapitoly. Struktura popisu významných písem je pevná a skládá se z historie písma, tabulky kompletní abecedy, popisu hlavních rysů písma, ukázky souvislého textu a seznamu jazyků, pro které se dané písmo používá nebo používalo. Jako ukázka souvislého textu je v případě písem používaných v současnosti uveden článek č. 1 „Všeobecné deklarace lidských práv“, zatímco u písem vymřelých je uvedena ukázka jiného souvislého dochovaného textu. Písma jsou uvnitř jednotlivých kapitol řazena abecedně dle názvu písma v češtině.

2. Abecedy

Abecedy, někdy také nazývané „alfabetická písma“ nebo „fonemické abecedy“, jsou sady písmen, které jsou většinou uspořádány ve fixním pořadí, přičemž každé písmeno zastupuje jeden foném (zvuk) a zaznamenávány jsou jak souhlásky, tak samohlásky. První fonemickou abecedu vytvořili staří Řekové, kteří adaptovali fénickou abecedu tak, že k této abjadě (souhláskové abecedě) přidali písmena reprezentující řecké samohlásky. V současnosti jsou nejznámějšími a nejrozšířenějšími abecedami latinka a cyrilice (azbuka), upravené k zápisu mnoha jazyků. Většina ostatních abeced je používána pro psaní jen jednoho nebo několika menších jazyků.

2.1. Abecedy používané v současnosti

2.1.1. Arménská abeceda (Հայերէն)

Historie

Arménská abeceda byla vytvořena na konci 4 století n. l. učencem Mesropem Maštocem, především pro potřeby překladu Bible do arménštiny. Nová abeceda byla vytvořena na základě řecké abecedy, ačkoliv jsou na ní vidět i vlivy syrské, fénické či etiopské abecedy. V průběhu středověku se abeceda prakticky neměnila, pouze byly přidány dva nové znaky pro „o“ a „f“. V letech 1922-1924 proběhla v Arménské SSR reforma písma, jejímž účelem bylo jeho zjednodušení. Dodnes se používá tento „reformovaný“ pravopis na území Arménie, zatímco arménská diaspora ve světě používá nadále „klasický“ pravopis.

Tabulka písma:

Arménská abeceda

Աա	Բբ	Գգ	Դդ	Եե	Զզ	Էէ	Ըը
a	b	g	d	e	z	é	ë

Թթ	Ժժ	Իի	Լլ	Խխ	Մմ	Կկ	Հհ
t'	ž	i	l	x	c	k	h

Ջձ	Ղղ	Ճճ	Մմ	Թթ	Նն	Շշ	Օօ
j	gh	č	m	y	n	š	o

Ջջ	Պպ	Ջջ	Ռր	Սս	Վվ	Տտ	Րր
č	p	j	r.	s	v	t	r

Յյ	Ոո	Փփ	Գգ	Օօ	Ֆֆ
č	w	p'	k'	ō	f

Hlavní znaky písma

- typ písma: abeceda
- směr psaní: zleva doprava v horizontálních řádkách
- ve výslovnosti písmen existují menší rozdíly mezi dvěma hlavními dialekty arménštiny: východní a západní
- spojování písmen: v tisku jsou všechna písmena oddělená, v rukopise spojená
- velká / malá písmena: velká písmena existují, používají se pro začátky vět a názvy

Ukázka souvislého textu

Բոլոր մարդիկ ծնվում են ազատ ու հավասար իրենց արժանապատկությանը ու իրավունքներով: Նրանք ունեն բանականություն ու խիղճ – միմյանց պետք է եղբայրաբար վերաբերվեն:

Překlad do češtiny

„Všichni lidé se rodí svobodní a sobě rovní co do důstojnosti a práv. Jsou nadáni rozumem a svědomím a mají spolu jednat v duchu bratrství.“
(Článek č. 1 Všeobecné deklarace lidských práv)

Použití

Arménština je indoevropský jazyk, užívaný v Arménii, Íránu, Gruzii, Turecku, Ázerbájdžánu a dalších zemích, kterým mluví přibližně 6 milionů lidí. Sami Arméni nazývají svou řeč „Hajeren“. Fakt, že mnoho arménských slov má stejný kořen jako slova ve staré perštině, odhaluje jejich společný indoevropský původ.

2.1.2. Cyrilice (azbuka) (Кириллица)

Historie

Cyrilici vytvořil pravděpodobně sv. Kliment Ochridský v 9. století n. l. v Bulharsku. V 11. století se těžiště slovanské vzdělanosti přeneslo z Bulharska do Kyjeva, odkud se cyrilice šířila dále. Zásadní reforma cyrilice proběhla v Rusku v letech 1708-1711 za Petra Velikého, kdy byla některá písmena upravena a jiná, méně používaná byla vypuštěna. Toto písmo nazývané „graždanka“ už odpovídalo tvary současnému písmu. Protože tato změna představovala určité přiblížení k latině, zpočátku ji odmítaly církevní kruhy. Později se však graždanka prosadila i u ostatních pravoslavných Slovanů. Poslední úprava písma v Rusku byla provedena v roce 1918, kdy se přestala užívat čtyři méně obvyklá písmena.

Cyrilicí se dnes zapisuje více jak 50 různých jazyků, především na území Ruské federace, centrální Asie a východní Evropy. Pro mnohé jazyky byla přidána další písmena, některá z nich jsou adaptace standardních písmen z cyrilice, jiná mají svůj původ v řeckém písmu nebo latině.

Tabulka písma:

Moderní cyrilice (po roce 1918)

А а	Б б	В в	Г г	Д д	Е е	Ё ё	Ж ж	З з	И и	Й й
a	b	v	g	d	je	jo	ž	z	i	j

К к	Л л	М м	Н н	О о	П п	Р р	С с	Т т	У у	Ф ф
k	l	m	na	o	p	r	s	t	u	f

Х х	Ц ц	Ч ч	Ш ш	Щ щ	Ъ ъ	Ы ы	Ь ь	Э э	Ю ю	Я я
ch	c	č	š	šč	tvrdý znak	y	měkk ý znak	e	ju	ja

Znaky, které se přestaly používat do 18. Století

Ѕ ѕ	Ѣ ѣ	Ѳ ѳ	Ѡ ѡ	Ѫ ѫ	Ѧ ѧ	Ѩ ѩ	Ѭ ѭ
dzelo	ksí	psí	omega	velký jus	malý jus	jotovaný velký jus	jotovaný malý jus
z	ks	p	o	q	ę	jq	ję

Znaky zrušené reformou v roce 1918

Ѳ ѳ	І і	Ѵ ѵ	Ѣ ѣ
fita	i	ižica	jat'
f	i	i	ja

Hlavní znaky písma

- typ písma: abeceda
- směr psaní: zleva doprava v horizontálních řádkách
- spojování písmen: v tisku jsou všechna písmena oddělená, v rukopise spojená
- velká / malá písmena: velká písmena existují, používají se pro začátky vět a názvy

Ukázka souvislého textu

Все люди рождаются свободными и равными в своем достоинстве и правах. Они наделены разумом и совестью и должны поступать в отношении друг друга в духе братства.

Překlad do češtiny

„Všichni lidé se rodí svobodní a sobě rovní co do důstojnosti a práv. Jsou nadáni rozumem a svědomím a mají spolu jednat v duchu bratrství.“

(Článek č. 1 Všeobecné deklarace lidských práv)

Použití

Cyrilice je používána k zaznamenávání těchto jazyků:

abcházština, adyghejšťina, avarština, ázerština, balkarština, baškirština, běloruština, bulharština, burjatština, čečenština, čukotština, čuvaština, evenština, evenkština, ingušťina, jakutština, kabardština, kalmyčťina, kazaština, komijština, korjačťina, kurdština, kyrgyzština, makedonština, marijština, moldavština, mongolština, osetština, ruština, rusínština, srbština, staroslověňština, tádžičťina, tatarština, turkmenština, udmurtština, ukrajinština, ujugurština, uzbečťina.

Prakticky pro všechny tyto jazyky byla cyrilice upravena, často do ní byly přidány další znaky a nejvýznamnější z těchto upravených verzí jsou tyto:

- v ukrajinštině se používají navíc písmena Є, І, Ї, Ґ; naopak nepoužívá se Ъ a Я. Písmeno Ґ se v ní nevyslovuje jako G, ale jako H.
- v běloruštině se používají navíc písmena І, Ъ, Ґ; nepoužívá se И, ІІ, Ъ. Písmeno Ґ se v ní nečte jako G, ale jako H.
- v srbštině se používá Ј místo Ъ a nepoužívají se písmena Ю, Я. Navíc má srbská abeceda písmena Ъ (Đ), Ъ (Ć), Ъ (LJ), Ъ (NJ), Ъ (DŽ) (písmena v závorce jsou jejich ekvivalenty v chorvatské latině).
- makedonština má mnoho společného se srbštinou, navíc používá pouze písmeno S (DZ), místo Ъ má Ѓ a místo Ъ má Ќ.
- v bulharštině se čte ІІ jako ШТ, ne ШЧ; Ъ v ní reprezentuje stejnou samohlásku, jako je rumunské Ă.

2.1.3. Gruzínská abeceda (Mchedruli) (მხედრული)

Historie

V současnosti používaná gruzínská abeceda „Mchedruli“ se vyvinula v období od 11. do 13. století ze starší gruzínské abecedy, známé pod názvem „Nuschuri“, jejímž základem byla první gruzínská abeceda „Asomtavruli“ (více o těchto abecedách v kapitole „2.3.3. Staré gruzínské abecedy“). Jméno „mchedruli“ pochází z výrazu „mchedari“, který znamená „jezdecký“. Od začátku byla tato abeceda užívána pro běžné každodenní psaní, zatímco pro náboženské účely se používaly obě starší abecedy. Postupem času se stala abeceda „Nuschuri“ hlavním písmem náboženských textů a „Asomtavruli“ se používala pouze pro nadpisy a iniciály (první písmena odstavců).

V průběhu staletí se přestaly obě starší abecedy používat a Mchedruli se stalo jedinou abecedou, používanou k psaní gruzínského jazyka. První kniha, tištěná touto abecedou pochází z roku 1669. Od té doby se abeceda změnila velmi málo, ačkoliv několik písmen bylo přidáno Antonínem I. v 18. století a 5 písmen bylo zrušeno v roce 1860 jako součást reformy I. Chavchavadzeho. Poté už k žádným změnám této abecedy nedošlo.

Tabulka písma

Gruzínská abeceda (Mchedruli)

ა ა	ბ ბ	გ გ	დ დ	ე ე	ვ ვ	ზ ზ	თ თ	ი ი
a	b	g	d	e	v	z	t'	i

კ კ	ლ ლ	მ მ	ნ ნ	ო ო	პ პ	ჟ ჟ	რ რ	ს ს
k	l	m	n	o	p	ž	r	s

ტ ტ	უ უ	ფ ფ	ქ ქ	ღ ღ	ყ ყ	შ შ	ჩ ჩ	ც ც
t	u	p'	k'	ğ	q	š	č'	c'

ძ ძ	წ წ	ჭ ჭ	ხ ხ	ჯ ჯ	ჰ ჰ
ž	c	č	x	j	h

Nepoužívaná písmena

ჲ ჲ	ⴁ ⴂ	ⴃ ⴄ	ⴅ ⴆ	ⴇ ⴈ
ē	y	w	x	ō

Hlavní znaky písma

- systém písma: abeceda
- směr psaní: zleva doprava, horizontálně
- spojování písmen: v tisku jsou všechna písmena oddělená, v rukopise spojená
- velká / malá písmena: velká písmena existují, používají se pro začátky vět a názvy
- pořadí písmen: vychází z řecké abecedy, ta písmena, která nemají v řecké abecedě ekvivalent, jsou řazena na konci abecedy

Ukázka souvislého textu

ყველა ადამიანი იზადება თავისუფალი და თანასწორი თავისი ღირსებითა და უფლებებით. მათ მიანიჭებული აქვთ გონება და სინდისი და ერთმანეთის მიმართ უნდა იქცეოდნენ ძმობის სულისკვეთებით.

Překlad do češtiny

„Všichni lidé se rodí svobodní a sobě rovní co do důstojnosti a práv. Jsou nadáni rozumem a svědomím a mají spolu jednat v duchu bratrství.“

(Článek č. 1 Všeobecné deklarace lidských práv)

Použití

Gruzínština je jihokavkazský jazyk, kterým hovoří přibližně 4, 1 milionu lidí. Rozšířena je v Gruzii, ale také v Arménii, Ázerbájdžánu, Íránu, Kazachstánu, Kyrgyzstánu, Rusku, Tádžikistánu, Turecku, Turkmenistánu, Ukrajině, USA a Uzbekistánu.

Mingrelština je jihokavkazský jazyk, kterým mluví přibližně 500 tisíc obyvatel severozápadní části Gruzie.

Lazština je jihokavkazský jazyk, který je blízce příbuzný s mingrelštinou a mluví jím cca 33 tisíc obyvatel v Gruzii a Turecku.

Svanština je jihokavkazský jazyk s přibližně 30 000 mluvčími, hlavně v severozápadní Gruzii.

Abcházština – další ze severokavkazských jazyků – byla také zapisovaná abecedou Mchedruli, ale v současnosti se píše pomocí cyrilice (azbuky).

2.1.4. Řecká abeceda (Ελληνικό αλφάβητο)

Historie

Řecká abeceda se kontinuálně používá už přibližně 2700 let, tedy od období kolem roku 700 př. n. l. Vyvinula se z fénické abecedy a tomu odpovídá také pořadí písmen. Zprvu existovaly různé verze této abecedy v různých městech starého Řecka, přičemž historikové je dnes dělí do tří skupin: zelené, modré a červené. Z modré skupiny se vyvinula moderní řecká abeceda, zatímco z červené skupiny abeceda etruská a z ní poté latinka.

V průběhu 4. století př. n. l. došlo k nahrazení všech městských abeced jednotným východojónským písmem. Velká písmena dnešní řecké abecedy odpovídají prakticky

bez výjimky tomuto písmu. Malá písmena se objevila kolem roku 800 n. l. a vyvinula se z byzantského kurzivního písma.

Tabulka písma

Řecká abeceda - moderní výslovnost

Α α	Β β	Γ γ	Δ δ	Ε ε	Ζ ζ	Η η	Θ θ	Ι ι	Κ κ
a	v	g, j	d	e	z	i	th	i	k

Λ λ	Μ μ	Ν ν	Ξ ξ	Ο ο	Π π	Ρ ρ	Σ σ ζ	Τ τ	Υ υ
l	m	n	ks, x	o	p	r	s	t	y, v, f

Φ φ	Χ χ	Ψ ψ	Ω ω
f	ch	ps	o

Dvojhlasčky - moderní výslovnost

αι	ει	οι	υι	αυ	Ευ	ου
ai	ei	oi	ui/yi	au	Eu	ou

Kombinace souhlásek

μπ	γγ	γκ	τσ	ντ	Τζ
mp	gg	gk	ts	nt	Ts

Hlavní znaky písma

- systém písma: abeceda (první se souhláskami)
- směr psaní: dnes zleva doprava, horizontálně. Původně byla písmena psaná zprava doleva nebo střídavě zprava doleva a zleva doprava (bustrofédon). Až okolo roku 500 př. n. l. se směr psaní ustálil zleva doprava.
- spojování písmen: v tisku jsou všechna písmena oddělená, v rukopise spojená
- velká / malá písmena: velká písmena existují, používají se pro začátky vět a názvy
- značky pro akcenty a přídechy byly přidány do abecedy kolem roku 200 př. n. l. Tyto značky byly zrušeny v roce 1982 prezidentským výnosem.

Ukázka souvislého textu

'Ολοι οι άνθρωποι γεννιούνται ελεύθεροι και ίσοι στην αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα. Είναι προικισμένοι με λογική και συνείδηση, και οφείλουν να συμπεριφέρονται μεταξύ τους με πνεύμα αδελφότητας.

Překlad do češtiny

„Všichni lidé se rodí svobodní a sobě rovní co do důstojnosti a práv. Jsou nadáni rozumem a svědomím a mají spolu jednat v duchu bratrství.“
(Článek č. 1 Všeobecné deklarace lidských práv)

Použití

Řečtina je indoevropský jazyk, kterým mluví přibližně 12 milionů lidí v Řecku a na Kypru, a dále existují řecké komunity v mnoha dalších zemích – v Albánii, Arménii, Austrálii, na Bahamách, v Bulharsku Kanadě, Egyptě, Francii, Gruzii, Německu, Maďarsku, Itálii, Jordánsku, USA a Kazachstánu.

2.1.5. Latinská abeceda (LATINVS)

Historie

První nápisy v latinské abecedě se datují do 6. století př. n. l. Tato abeceda byla adaptací etruské abecedy a písmena „Y“ a „Z“ byla převzata z abecedy řecké.

Původní latinská abeceda zahrnovala pouze tato písmena:

A	B	C	D	E	F	H	I	K	L	M
N	O	P	Q	R	S	T	V	X	Z	

V této abecedě neexistovala malá písmena a znaky K a Z se používaly pouze pro přepis slov řeckého původu. Písmena J, U a W byla přidána do abecedy později pro záznam dalších jazyků, přičemž J je varianta písmena I, U je varianta V a W varianta V. Písmeno G zavedl do latinky významný římský politik Appius Claudius Caecus ve 4. století př. n. l.

Minuskule, tj. „malá písmena“, se začala vyvíjet z majuskulí (písmen velkých) až přibližně v 3. století n. l. Přesné rozlišení na majuskule a minuskule a použití obojího podle pravidel v témže textu pochází až z doby humanismu, kdy převládla snaha zachovat jak minuskule, tak majuskule.

Latinka procházela v průběhu staletí vývojem, některá písmena se měnila, některá přibyla. Formou písmen, jejich ligaturami a použitím se zabývá latinská paleografie. Pro úsporu psacího materiálu vyvinula latina komplexní systém zkratk, který text značně redukoval. Zkratky nahrazovaly celá slova (hlavně jména jako Iesus, Christus, Deus, atd.), předložky, spojky, pravidelné pádové

koncovky apod. (např. b9 namísto koncovky „bus“, tr namísto koncovky „tur“, vypouštění „m“ a „n“ a jejich nahrazování nadepsanou čárkou). Dodnes se z těchto zkratk několik zachovalo i v národních jazycích, např. & (et čili slučovací spojka „a“), v italštině se někdy v kurzívním psaní (i když velmi zřídka) používá vodorovná čárka nad písmenem jako náhrada za vypuštěné „m“ nebo „n“ apod. Systému zkratk se říká tironské noty.

Ve středověku se latinka začala používat i pro jiné jazyky než latinu, a jelikož tyto jazyky obsahovaly hlásky, které se v latině nevyskytují, objevila se i nová písmena. Mnohé jazyky, místo aby pro své hlásky vytvářely zvláštní písmena (např. ß, æ), modifikovaly ta stávající pomocí diakritických znamének (např. á, ě, ü, ő, ñ atd.).

V průběhu 20. století upadá znalost latiny a upevňuje se celosvětový význam angličtiny; tento trend ještě posiluje rozvoj výpočetní techniky na konci století. I v důsledku toho se v současnosti za „standardní latinku“ běžně považuje anglická abeceda, která má následující znaky:

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N
O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z		
a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n
o	p	q	r	s	t	u	v	w	x	y	z		

Vedle písmen se součástí písma (ne však abecedy) stala i tzv. interpunkční znaménka, která latinka sdílí s mnohými dalšími písmy. Patří sem zejména:

- znaky pro oddělování vět a jejich částí - . , ; - ! ? „ ' ()
- znaky pro matematické a jiné vzorce a výrazy - * + / < = > [] { } ~ % &
- zvláštní znaky, které často nabyly na významu v souvislosti s výpočetní technikou - * # \$ % @ \ ^ _ ` |

Všechny jazyky, které dnes píše latinkou, používají také tzv. arabské číslice pro zápis čísel. Římané původně používali římských číslic, tvořených kombinacemi některých písmen latinky; ty jsou dodnes používány v jazycích píšících latinkou ke zvláštním (většinou dekorativním) účelům.

Arabské číslice jsou následující: **0 1 2 3 4 5 6 7 8 9.**

Římská čísla jsou tvořena pomocí těchto písmen latinky: **I V X L C D M.**

Tabulka písma

Původní latinská abeceda

A^	Bß	()	Dd	EɃ	Fɹ	[GI]
a	b	c	d	e	v	z
HΘ	I	KX	LJ	M^M^M^	N^N^	O
h	i	k	l	m	n	o
P1P	Q Q Q	R R R q	S s	T	V	ϕ
p	q	r	s	t	u	ks

Akcentovaná písmena a speciální znaky

V mnoha jazycích se základní latinka doplňuje akcentovanými znaky, zde uvádíme i jejich kódy pro jejich zadávání v počítači:

á	alt-0225	Á	alt-0193	à	alt-0224	À	alt-0192	â	alt-0226	Â	alt-0194	ä	alt-0228	Ä	alt-0196
é	alt-0233	É	alt-201	è	alt-0232	È	alt-0200	ê	alt-0234	Ê	alt-0202	ë	alt-0235	Ë	alt-203
í	alt-0237	Í	alt-205	ì	alt-0236	Ì	alt-0204	î	alt-0238	Î	alt-0206	ï	alt-0239	Ï	alt-0207
ó	alt-0243	Ó	alt-0211	ò	alt-0242	Ò	alt-0210	ô	alt-0244	Ô	alt-0212	ö	alt-0246	Ö	alt-0214
ú	alt-0250	Ú	alt-0218	ù	alt-0249	Ù	alt-0217	û	alt-0251	Û	alt-0219	ü	alt-0252	Ü	alt-0220
ý	alt-0253	Ý	alt-0221	å	alt-0229	Å	alt-0197	Ž	alt-0142	ž	alt-0158	ÿ	alt-0255	Ÿ	alt-0159
ã	alt-0227	Ã	alt-0195	ø	alt-0248	Ø	alt-0216	æ	alt-0230	Æ	alt-0198	ð	alt-0240	Ð	alt-0208
ñ	alt-0241	Ñ	alt-0209	ç	alt-0231	Ç	alt-0199	œ	alt-0156	Œ	alt-0140	þ	alt-0254	Þ	alt-0222

Tyto akcentované znaky mohou mít různé funkce:

- mění výslovnost písmen
- indikují, kam patří přízvuk ve slově
- ukazují důraz ve větě
- indikují intonaci slova nebo slabiky
- naznačují délku samohlásek
- vizuálně odlišují stejně znějící hlásky

Ukázka souvislého textu (latina)

Omnes homines dignitate et iure liberi et pares nascuntur, rationis et conscientiae participes sunt, quibus inter se concordiae studio est agendum.

Překlad do češtiny

„Všichni lidé se rodí svobodní a sobě rovní co do důstojnosti a práv. Jsou nadáni rozumem a svědomím a mají spolu jednat v duchu bratrství.“

(Článek č. 1 Všeobecné deklarace lidských práv)

Použití v jazycích

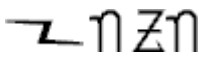
Latinka je bezesporu nejrozšířenější písmo na světě, píše jí přibližně 2,5 miliardy lidí, zde je výběr nejdůležitějších jazyků, zapisovaných latinkou:

Afarština, afrikánština, albánština, aleutština, alsaština, angličtina, apačtina, asturština, aymarština, azerština, baskičtina, bretonština, čečenština, čeština, dánština, esperanto, estonština, fidžijština, filipínština, finština, francouzština, fríština, grónština, guarani, hauština, havajština, holandština, hopijština, chorvatština, indonéština, irština, islandština, italština, karelština, kašubština, katalánština, kurdština, latina, lingala, litevština, lotyšština, lucemburština, maďarština, malajština, maltština, nahuatl, navažština, naxi, němčina, norština, osetština, polština, portugalština, rumunština, slovenština, slovinština, somálština, srbština hornolužická, srbština dolnolužická, svahilština, španělština, švédština, tagalština, tahitština, tatarština, turkmenština, ujgurština, velština, vietnamština.

2.1.6. Ostatní abecedy používané v současnosti

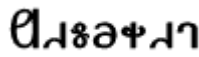
Tyto abecedy v současnosti používá jen omezený okruh uživatelů, často jsou vytlačovány významnějšími písmeny a zde je uvádíme pouze pro úplnost:

Bassa - touto abecedou se zaznamenává jazyk Bassa, který patří do jazykové rodiny Kru a hovoří jím přibližně 300 000 obyvatel Libérie.

Ukázka:

Deseret - abeceda vytvořená kolem roku 1850 pro církve Mormonů, byla prohlášena

za oficiální písmo této církve, ale nezískala si velkou popularitu a po roce 1869 se už neužívala, dnes se jí věnují pouze badatelé a historikové.

Ukázka:

Fraser - tato abeceda byla vytvořena misionářem J. O. Fraserem v roce 1915, píše se jí částečně jazyk národa Lisu na hranicích Číny, Thajska, Myanmaru a Indie; jazykem mluví přibližně 657 000 lidí.

Ukázka:

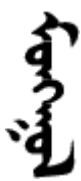
Kayah-Li - toto písmo bylo vytvořeno v roce 1962 a částečně se jím zapisuje jazyk národa Kayah-Li, který žije v počtu cca 210 000 lidí na pomezí Myanmaru a Thajska.

Ukázka:

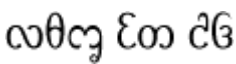
Mandžuská abeceda - tato abeceda byla vytvořena za vlády zakladatele mandžuského státu Nurhačiho (1559-1626). Mandžuové dobyli v roce 1644 Čínu a založili dynastii Čching, která vládla do roku 1911. V této době byla mandžušтина prosazována jako univerzální dorozumívací jazyk, ale v první polovině 19. století sami Mandžuové přešli na užívání mandarínské čínštiny.

Ukázka:

Mongolská abeceda - v roce 1208 Čingischán najal ujugurského písaře Tatar-Tongu, aby upravil starou ujugurskou abecedu pro psaní mongolštiny. Tato abeceda je dnes známa jako klasické mongolské písmo. V Mongolsku se přestala používat v roce 1937, kdy na nátlak Sovětského svazu byla nahrazena cyrilicí (azbukou). Přesto se dodnes používá a je běžná v autonomním regionu „Vnitřní Mongolsko“, který je součástí Číny.

Ukázka:

Tai Lue (nové písmo) - uměle vytvořená abeceda pro národ Lue, žijící v provincii Jün-nan v Číně, dnes už ji používá jen velmi málo obyvatel.

Ukázka:

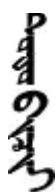
N'Ko - toto písmo bylo vytvořeno africkým spisovatelem S. Kantou v roce 1949. Částečně jej používají obyvatelé Guiney, Mali a Pobřeží slonoviny, hovořící jazyky malinke, bambara, dioula a jejich dialekty.

Ukázka:

Santali (Ol Cemet') - tuto abecedu vytvořil kolem roku 1920 Pandit R. Murmu a zapisuje se jí santálština, jazyk obvyklý ve svazovém státu Urísa v Indii.

Ukázka:

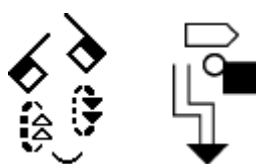
Kalmycká abeceda - byla vytvořena kolem roku 1648 a je velmi podobná klasické mongolské abecedě. Kalmykové v Ruské federaci (cca 500 000 obyv.) ale píší od roku 1924 cyrilicí, jen menší část Kalmyků, žijících v Číně, dosud užívá toto písmo.

Ukázka:

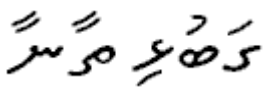
Pollard Miao - abeceda vytvořená v roce 1905 misionářem Samuelem Pollardem pro národ A-Hmong (též nazývaný Hmong), žijící v provincii Jün-nan v Číně a také ve Vietnamu, Laosu a Thajsku. Počet příslušníků tohoto národa je cca 5, 5 milionů a toto písmo se stále používá.

Ukázka:

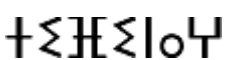
Znakové písmo Sutton - toto písmo je psanou podobou znakové řeči neslyšících, zachycuje se jím, jak vypadají jednotlivé pohyby této znakové řeči.

Ukázka:

Thaana - touto abecedou se píše maledivština, kterou hovoří přibližně 300 000 tisíc obyvatel Malediv a ostrovů Minicoy v Indickém oceánu.

Ukázka:

Tifanagh - abeceda odvozená od staršího berberského písma, jíž se zaznamenávají berberské (tuaréžské) jazyky – těmi mluví kolem 1 milionu lidí v Maroku, Nigeru, Mali, Burkině Faso, Alžírsku a Libyi. Písmo užívají pro soukromé účely především tuaréžské ženy, zatímco v běžném písemném styku převažuje arabské písmo.

Ukázka:

2.2. Abecedy používané v současnosti k náboženským a dekorativním účelům

2.2.1. Koptské písmo (ⲀⲚⲓⲛⲣⲉⲙⲭⲓⲱⲓ)

Historie

Koptská abeceda je variantou řecké abecedy, ale obsahuje 7 dalších písmen pro zvuky, jež se v řečtině nevyskytují. Těchto sedm písmen bylo převzato z egyptského démotického písma. Koptská abeceda vznikla přibližně v 3. století př. n. l. poté, co Řekové ovládli Egypt, a rozšířila se jako písmo egyptských křesťanů.

Tabulka písma

Koptská abeceda

Ⲁ ⲁ	Ⲃ ⲃ	Ⲅ ⲅ	Ⲇ ⲇ	Ⲉ ⲉ	Ⲋ ⲋ	Ⲍ ⲍ	Ⲏ ⲏ
a	b, v	g	th, d	e	s	z	é
Ⲑ ⲑ	Ⲓ ⲓ	Ⲕ ⲕ	Ⲗ ⲗ	ⲙ Ⲏ	Ⲑ ⲑ	Ⲓ ⲓ	Ⲕ ⲕ
th, t	i, y	k	l	m	n	x	o
Ⲑ ⲑ	Ⲓ ⲓ	Ⲕ ⲕ	Ⲗ ⲗ	ⲙ Ⲏ	Ⲑ ⲑ	Ⲓ ⲓ	{ Ⲕ
p	r	s	t, d	v, u, y	f	k, š ch	ps
Ⲙ ⲙ	Ⲛ ⲛ	Ⲝ ⲝ	Ⲟ ⲟ	ⲡ Ⲣ	ⲣ Ⲥ	Ⲧ ⲧ	Ⲩ ⲩ
	š	f	kh	h	ch	tí	g, j

Hlavní znaky písma

- systém písma: abeceda
- směr psaní: zleva doprava, horizontálně
- spojování písmen: v tisku jsou všechna písmena oddělená
- velká / malá písmena: velká písmena existují, používají se pro začátky vět a názvy
- pořadí písmen: vychází z řecké abecedy a ta písmena, která nemají v řecké abecedě ekvivalent, jsou řazena na konci abecedy

Ukázka souvislého textu

ΠΕΝΙΩΤ ΕΤΘΕΝ ΠΙΦΗΟΥΙ ΜΑΡΕΥ-
ΤΟΥΒΟΗΧΕ ΠΕΚΡΑΝ ΜΑΡΕΣΙ ΝΧΕ ΤΕ-
ΚΜΑΤΟΥΡΟ ΠΕΤΕΖΝΑΚ ΜΑΡΕΥΩΠΙ

Překlad do češtiny

„Otče náš, jenž jsi na nebesích, posvěť se jméno Tvé, přijď království Tvé, buď vůle Tvá jak na nebi, tak i na zemi.“ (Modlitba Páně)

Použití

Koptština je součástí egyptské větve afroasijské jazykové skupiny a přímým potomkem staré egyptštiny. Živým jazykem v Egyptě byla do 13. století n. l., kdy její místo převzala arabština. Tou dnes hovoří i koptští křesťané, kteří koptštinu a koptské písmo používají jen pro náboženské obřady.

2.2.2. Fraktura (**Fraktur**)

Historie

Fraktura byla běžně používaným typem písma pro tištěnou a psanou němčinu od 16. století do roku 1941, kdy jej zakázal nacistický režim. Německý název „Fraktur“ pochází z latiny a znamená „lomené písmo“, kvůli typickým tvarům této abecedy. V němčině se fraktura někdy nazývá *deutsche Schrift* (německé písmo) a v minulosti se jí zaznamenávaly i některé další jazyky, například dánština, švédština, norština, finština a příležitostně též čeština.

Tabulka písma

Fraktura

Aa	Bb	Cc	Dd	Ee	Ff	Gg	Hh	Ii
A a	B b	C c	D d	E e	F f	G g	H h	I i
Jj	Kk	Ll	Mm	Nn	Oo	Pp	Qq	Rr
J j	K k	L l	M m	N n	O o	P p	Q q	R r
Ss	Tt	Uu	Vv	Ww	Xx	Yy	Zz	ß
S s	T t	U u	V v	W w	X x	Y y	Z z	ß

Hlavní znaky písma

- systém písma: abeceda
- směr psaní: zleva doprava, horizontálně
- spojování písmen: v tisku jsou všechna písmena oddělená
- velká / malá písmena: velká písmena existují, používají se pro začátky vět a názvy
- pořadí písmen: kopíruje latinku

Ukázka souvislého textu

**Alle Menschen sind frei und gleich an Würde und Rechten geboren.
Sie sind mit Vernunft und Gewissen begabt und sollen einander im
Geist der Brüderlichkeit begegnen.**

Překlad

„Všichni lidé se rodí svobodní a sobě rovní co do důstojnosti a práv. Jsou nadáni rozumem a svědomím a mají spolu jednat v duchu bratrství.“
(Článek č. 1 Všeobecné deklarace lidských práv)